

HARBIYLAR NUTQIDA SLENGLARNING LINGVOSTILISTIK TAHLILI (INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARI MISOLIDA)

Malika Sayfiddinovna SOATOVA

mustaqil izlanuvchi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

e-mail: malikasoatova111@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqola ingliz va o‘zbek harbiy sleng birliklarini lingvostilistik jihatdan tahlil qilishga bag‘ishlangan bo‘lib, ularning metaforik, metonimik, frazeologik va stilistik xususiyatlari ochib berilgan. Ko‘plab o‘zbekcha va inglizcha misollar orqali harbiy slengning milliy va universal modellariga tayanilgan holda ularning semantik, pragmatik hamda kognitiv asoslari izohlangan. Shuningdek, allyuziv va zoomorf metaforalar, resemantizatsiyaga uchragan qisqartmalar va paronimik sleng birliklari o‘rganilgan.

Tayanch so‘zlar: harbiy sleng, metafora, metonimiya, frazeologizm, resemantizatsiya, alluziya, zoomorf model, harbiy tarjima, lingvokreativlik, diskurs, kognitiv tilshunoslik, kommunikativ strategiya.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СЛЕНГОВ В РЕЧАХ ВОЕННЫХ (НА ПРИМЕРЕ АНГЛИЙСКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)

Малика Сайфиддиновна СОАТОВА

независимый исследователь

Узбекский государственный университет иностранных языков

Ташкент, Узбекистан

Аннотация

Данная статья посвящена лингвостилистическому анализу единиц английского и узбекского военного сленга, раскрывая их метафорические, метонимические, фразеологические и стилистические особенности. На основе множества узбекских и английских примеров в статье объясняются семантические, прагматические и когнитивные основы военного сленга с опорой на национальные и универсальные модели. Также рассматриваются аллюзивные и зооморфные метафоры, ресемантизированные аббревиатуры и паронимические сленговые единицы.

Ключевые слова: военный сленг, метафора, метонимия, фразеологизм, ресемантизация, аллюзия, зооморфная модель, военный перевод, лингвокреативность, дискурс, когнитивная лингвистика, коммуникативная стратегия.

Bugungi globalashuv sharoitida harbiy tarjima sohasi strategik ahamiyat kasb etib, harbiy lingvistik birliklarning, xususan, sleng ifodalarining aniq va

uslubiy jihatdan to'g'ri tarjimasi muhim dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Chunki harbiy sleng nafaqat informativ, balki emotsional, ijtimoiy va madaniy yuklama hamda lingvomadaniy konnotatsiyalarni o'zida mujassam etgan, yuqori darajadagi kontekstga bog'liq bo'lgan til hodisasidir.

Matnda harbiy slengning pragmatik vazifalari, uning metaforik, metonimik va frazeologik modellari, shuningdek, o'zbek va ingliz harbiy nutqidagi mos keluvchi birliklar solishtirma-tahliliy asosda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kontekstual resemantizatsiya, sleng neologizmlari va paronimik ifodalar orqali harbiy submadaniyatda kommunikativ strategiyalar qanday shakllanishi amaliy misollar orqali yoritiladi.

Mazkur mavzuga oid ma'lumotlar va tahlillar harbiy sohada faoliyat yurituvchi tarjimonlar uchun amaliy ahamiyatga ega. G.A. Sudzilovskiy ta'kidlaganidek, "Sleng tahlili tarjimonga ingliz harbiy terminologiyasining ayrim qismlarining shakllanish xususiyatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Slengning xususiyatlarini bilish tarjimonning harbiy atamalardan to'g'ri va uslubiy jihatdan mos foydalanishiga ko'maklashadi" [9]. Bu esa harbiy tarjimonlarni tayyorlashda harbiy slengni o'quv dasturiga kiritish zarurligini anglatadi.

"Harbiy sleng" (harbiy, armiya, askarlarga oid – uslubiy sinonimlar) fenomeniga xorijiy hamda mahalliy tilshunoslikda yagona yondashuv mavjud emas. Bizningcha, harbiy sleng – bu harbiy submadaniyatga xos bo'lgan milliy dunyoqarashda aks etgan, ijtimoiy yo'naltirilgan kommunikatsiyaning o'ziga xos til vositasi bo'lib, u muayyan kasbiy guruhga mansublikni bildiruvchi "til pasporti" funksiyasini bajaradi.

Shuningdek, harbiy diskursda slengning o'rniga doir muhim mulohazalarni chiqarish imkonini berdi [4]: begonalik to'sig'ini yengib o'tish – o'zaro tushunishni muvofiqlashtirish; kommunikantlarning hazil-mutoyiba kayfiyati – ishtirokchilarning emotsional yaqinligini ta'minlash; qadriyatlar tizimini ochib berishda deontik (salbiy) baholashning namoyon bo'lishi – tanqidning implitsit ifodalanishi; harbiy kommunikatsiyaning lingvomadaniy mazmun orqali

stereotiplashuvi; axborotni kodlash – tilning variativ resursi sifatida namoyon bo‘lishi.

Metaforalar real voqealik, jarayonlar yoki kundalik hayotdagi predmetlarga asoslangan bo‘lib, baholovchi-emotsional ohangni ifodalaydi. Harbiy slengda eng ko‘p uchraydigan metaforalar – *kiyim va poyabzalga* oid metaforalardir.

Tilshunoslikda antropomorf metafora inson obrazini tashqi voqelikni idrok qilishda markaziy o‘rin tutuvchi vosita sifatida qaraladi. Inson o‘zining tashqi ko‘rinishi, ichki holati, hissiyotlari va aql-idrokini turli obyektlarga nisbatan qo‘llaydi. Deyarli har bir so‘zda inson obrazi namoyon bo‘ladi. Inson tafakkuri va ongining antroposentrik tabiati har qanday atrof-muhitni shaxsiy tajriba orqali tushunishga moyildir. Shuning uchun ham, harbiy slengda “*harbiy voqealik – bu inson organizmi*”[10] degan metaforik model asosida antropomorf metafora eng samarali metafora turlaridan biri hisoblanadi. Bu metafora harbiy dunyo voqealari va jarayonlarini insonning anatomik, fiziologik va psixologik xususiyatlari bilan taqqoslashga asoslangan.

Allyuziv fenomen metaforalari antroponim asosidagi sleng birliklarining alohida guruhini tashkil etadi. Tadqiqotchilar “allyuziv fenomen” atamasini keng ma’noli tushuncha deb izohlaydi, chunki bunday fenomenlar biror lingvistik birlik – so‘z, ibora, gap, frazeologizm, klishe yoki metafora orqali to‘liq ifodalanmaydi [3]. Harbiy slengda ko‘plab iboralar shu asosda shakllanadi. Ma’lum tarixiy shaxslar, xalq qahramonlari yoki afsonaviy obrazlar haqida bilmasdan turib, ba’zi sleng birliklarini tushunish qiyin. allyuziv nom – bu mashhur matn yoki holat bilan bog‘liq shaxsiy ism bo‘lib, murakkab belgi sifatida ishlaydi: u denotatsiyaga emas, balki shu nom bilan bog‘liq atributlarga murojaat qiladi. Harbiy slengda bunday birlik bir yoki bir nechta komponentdan iborat bo‘lishi mumkin, biroq u bitta tushunchani ifodalaydi.

Yovvoyi tabiat obrazlari harbiy xizmatchilarning dunyoqarashida muhim o‘rin egallaydi. Ushbu obrazlar ko‘plab sleng birliklarida o‘z ifodasini topadi. Ayniqsa, *zoomorf metafora* – hayvonlar va qushlar orqali harbiy voqealikni ifodalovchi metaforalar keng tarqalgan (1-jadval).

Harbiy slengdagi metaforalar (inglizcha va o'zbekcha misollar)

Metafora turi	Inglizcha misollar	O'zbekcha misollar
1. Kiyim va poyabzalga oid metafora	<i>go-fasters</i> – yugurishga mo'ljallangan sport etiklari (tezlikni oshiradi deb hazil bilan aytiladi)	<i>sandalchilar</i> – harbiy poyabzalga amal qilmaydigan askarlar (sokin sharoitda xizmat qiluvchilarga kinoya)
	<i>brain bucket</i> – dubulg'a (boshni himoya qiladigan "paqar")	<i>temir boshliq</i> – doim dubulg'ada yuradigan yoki "boshi ishlamaydigan" askarga nisbatan (kinoya)
2. Antropomorf metafora	<i>basket case</i> – og'ir jarohat olgan, yaroqsiz holga kelgan (tana – "savatcha")	<i>sindirilgan</i> – ruhiyati buzilgan, bosimga dosh berolmaydigan askar (insonga nisbatan metafora sifatida)
	<i>locked and loaded</i> – jangga tayyor holatda, emotsional portlash arafasida	<i>portlash arafasida</i> – komandirning sabr-toqati tugagan payt (psixologik holatni ifodalaydi)
3. Allyuziv fenomen metaforasi	<i>GI Joe</i> – AQSh harbiyining umumiy obrazi (film/qahramon asosida)	<i>Temur izdoshi</i> – qat'iyatli, harbiy g'ururga ega askar (tarixiy qahramon metaforasi)
	<i>Napoleon complex</i> – past bo'yli lekin buyruq berishga o'ch komandir (Napoleon obraziga ishora)	<i>Amir Temur holati</i> – har qanday buyruqni og'zaki o'tkazadigan rahbar (kuchli boshqaruvchi metaforasi)
4. Tabiat (zoomorf) metaforasi	<i>chicken</i> – polkovnik (epoletdagi burgutni kinoya bilan "tovuq" deb atashadi)	<i>qarg'a</i> – yosh, tajribasiz ofitser (yengil ko'rinishiga ishora)
	<i>eagle</i> – general yoki kuchli razvedkachi (uchuvchanlik va kuzatuvchanlik timsoli sifatida)	<i>bo'ri</i> – jasoratli, mustaqil harakat qiladigan askar (yakkalikda faol)

Sleng ifodalarining *metonimik modellarini* tahlil qilish, semantik siljish fonida mantiqiy-tushunchaviy munosabatlar va mantiqiy amallarni aniqlashni nazarda tutadi. Ushbu modellar til birliklari orasidagi yaqinlik, qismi-butun, nomuvofiqlik va assotsiativlik aloqalari asosida shakllanadi [1]. Amerika harbiylarining shiorlari o'zida milliy xarakter, psixologik ruh va jamoaviylik ruhini aks ettiruvchi stereotipik tasvirlarni mujassamlashtiradi. Amerika armiyasi vakillari tomonidan qo'llaniladigan frazeologik birliklar kognitiv-diskursiv nazariya asosida tahlil qilinadi va bu til hodisasi inson tafakkurining lingvokreativ faoliyatiga xos *bo'lib*, antroposentrik yondashuv bilan belgilanadi. *Yangi sleng neologizmlari* harbiy kommunikatsiyaning madaniy va kontekstual xususiyatlarini belgilaydi, ularning madaniy-pragmatik salohiyati esa lingvistik tahlilda alohida o'rin egallaydi [8]. Ba'zi harbiy qisqartmalar kontekstual sharoitga qarab yangi ma'no kasb etadi, bu hodisa esa resemantizatsiya deb yuritiladi [6]. Bu guruhga fonetik jihatdan yaqin, ammo semantik jihatdan zid bo'lgan paronimlar kiradi. Ular kommunikativ maqsadlarga erishishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi (2–7-jadvallar).

2-jadval

1. Metonimik modellar (semantik siljish asosida)

Ingli zcha	O'zbekcha harbiy sleng	Ma'no
<i>blue helmets</i>	moviy qalpoqchilar	BMT tinchlikparvar kuchlari
<i>green berets</i>	yashil do'ppi	Maxsus topshiriqli kuchlar
<i>pill pusher</i>	dori tashuvchi	Tibbiyot xodimi
<i>armo red cow</i>	temir sigir	Konserva sut (armiyada ishlatiladigan)
<i>snake eaters</i>	ilon yutganlar	Dushman ortida faoliyat yurituvchi razvedkachilar

2. Stereotipik shiorlar (harbiycha ruhiy shiorlar)

Inglizcha	O'zbekcha harbiycha variant
<i>Do or die</i>	Bajar yoki halok bo'l
<i>All to the last man</i>	Oxirgi odamgacha jang qilamiz
<i>Go through changes</i>	Olov-u suvdan o'tdik

3. Frazelogik birliklar (kognitiv-diskursiv yondashuv)

Inglizcha	O'zbekcha harbiy frazeologizm	Ma'no
<i>bite the bullet</i>	tishini tishlab chidash	Qiyin vaziyatda sabr qilish
<i>on the double</i>	tepadan buyruq tushdi	Tez harakat qilish zarurligi
<i>fire in the hole</i>	portlash bo'ladi	Ogohlantirish

4. Neologizmlar (madaniy-pragmatik yuklangan yangi so'zlar)

Neologizm	O'zbekcha versiya	Ma'no
<i>fobbit</i>	bazachilar	Oldingi chiziqqa chiqmaydigan askarlar
<i>ground pounder</i>	yerdan yuruvchi	Oddiy piyoda askar
<i>dust eater</i>	chang yutuvchi	Mashg'ulotda ko'p yuguradiganlar

5. Resemantizatsiya (abbreviaturalarning yangi talqini)

Abbreviatura	Kontekstual talqin	O'zbekcha holati
NATO – No Action Talk Only	NATO harakatsizlikda ayblanadi	NATO – Nima Aytar, Toki Oxiri (<i>satirik talqin</i>)
BTR – Bozorda Tushgan Resurs	Boshqacha, istehzo bilan aytiladi	Tank o'rniga ishlatilgan humoristik so'z
OTG – Orqaga Tizginli Guruh	Chekinayotgan guruh haqida kinoya	

6. Paronimlar (o'xshash eshitiluvchi, lekin semantik o'yinli so'zlar)

Paronim	O'zbekcha sleng misol	Izoh
<i>tank / tanqis</i>	Tankda tanqislik bo'lsa ham ketaveramiz	Fonetik o'yin orqali kinoya
<i>diviziya / devzira</i>	Devzira askarlar – og'ir, yengilmas askarlar (hazil)	

Sleng – eng murakkab va qiziqarli til hodisalaridan biridir. Uning etimologiyasi, mohiyati va lug'aviy tizimdagi o'rni borasida tilshunoslar o'rtasida hali ham yagona fikr mavjud emas. Sleng, ayniqsa harbiy sleng, o'ziga xos ifodaviylik, dinamiklik, do'stona uslub va ichki jamoa doirasida keng tarqalganligi bilan ajralib turadi [7]. Harbiy slengni tarjima qilish esa har doim muayyan murakkabliklarni keltirib chiqaradi.

Shuning uchun, harbiy terminlar va sleng iboralarni aniq tarjima qilish uchun lingvist chuqur harbiy hayot, nizomlar, an'analar, harbiy bo'linmalarning tuzilishi, ularning taktikasi, ishlatiladigan qurol-aslaha va texnik vositalar haqida yetarli bilimga ega bo'lishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, harbiy sleng – bu professional guruh ichidagi ijtimoiy-identifikatsion vosita bo'lib, u harbiylar o'rtasidagi kommunikatsiyani soddalashtirish, ichki birdamlikni mustahkamlash va tashqi omillardan ajratilish funksiyalarini bajaradi. Metafora, metonimiya, frazeologizm, alluziya, neologizm,

resemantizatsiya va paronimiya asosida shakllangan harbiy sleng birliklari yuqori konnotativ va madaniy yuklamaga ega bo'lib, ularni adekvat tarjima qilish uchun tarjimon nafaqat lingvistik, balki harbiy-madaniy bilim va kontekstual anglash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Slengning shakllanishida antroposentrik tafakkur, milliy dunyoqarash, tarixiy-badiiy obrazlar va ijtimoiy tajriba muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, harbiy tarjimonlarni tayyorlash jarayonida harbiy sleng birliklarini tizimli o'rganish, ularni funksional-madaniy jihatdan tahlil qilish, zamonaviy harbiy kommunikatsiyaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

Mazkur maqolada keltirilgan inglizcha va o'zbekcha misollar orqali harbiy slengning lingvostilistik xususiyatlari va universal modellari yoritilib, amaliy tarjimada ushbu bilimlardan qanday foydalanish mumkinligi ko'rsatildi. Kelgusida bu yo'nalish bo'yicha korpus lingvistikasi, kognitiv pragmatika va tarjima semiotikasi doirasida kengroq tadqiqotlar olib borilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Жамолхонов Х. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Талқин, 2005. – 201 б.
2. Сайфуллаева Р. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент, 2010. – 98 б.
3. Холмонова З. Тилшунослик назарияси. – Тошкент: Spectrum Media Group, 2022.
4. A Dictionary of Forces' Slang 1939-1945. GB:: Secker & Warburg.
5. Dickson, P. (1994) War Slang. USA: Pocket Books.
6. Partridge, E. (1948) Oxford Essential Dictionary of the U.S. Military (2001). GB: Oxford University Press.
7. Priest, W. (2000) Swear Like a Trooper (A Dictionary of Military Terms and Phrases). USA: Rockbridge Publishing.
8. Rakhimov M. O. Structural semantic and stylistic features of military terms in Uzbek and English languages. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching . Volume 3| December 2021 ISSN: 2795-739X. P 23-25

9. Sudzilovskiy, G.A., 1973. *Slang - what is it? English simple military vocabulary. An English-O'zbekian dictionary of military slang*. Moscow: Ordena Trudovogo Krasnogo Znameni Voennoe Izdatel'stvo Ministerstva Oboronyi SSSR. P 6-43

10. Tomajczyk, S. (1996) Dictionary of the Modern United States Military. USA. <http://www.military.com/join-armed-forces/military-terms-and-jargon.html>
<https://www.military1.com/army/article/403808-top-50-military-slangwords-and-phrases/http://www.itstactical.com/intellicom/language/military-acronymsterminology-and-slang-reference/>